

Ontwikkelingen in weidevogelland

■ *Weidevogels zijn bij een groot publiek bekend. Het beeld van buitelandse Kieviten en Grutto's wordt door velen geassocieerd met een voorjaarsgevoel. Met veel weidevogels gaat het helaas niet goed in Nederland. Er worden allerlei initiatieven ontplooid om de afname tot staan te brengen. Beheersmaatregelen vanuit de overheid, maar ook particulier initiatief spelen hierbij een belangrijke rol. Vanwege de bedreigde status van weidevogels en de grote inspanning die door velen wordt gepleegd om die status te verbeteren, is het logisch om een instrument te creëren dat het effect van al die inspanningen kan vastleggen en waar mogelijk kan bijsturen, zodat de bescherming van weidevogels geoptimaliseerd wordt: het Nationale Weidevogelmeetnet.*

Weidevogelmeetnet

Het Weidevogelmeetnet moet gestalte krijgen door bestaande activiteiten te bundelen. Samenwerking is het toverwoord. De kernvraag is: "Hoe ontwikkelen de aantallen zich en welke processen spelen daarbij een rol?" Vandaar dat een dergelijk meetnet moet bestaan uit drie poten: (1) Aantallen en aantalsontwikkeling, (2) Reproductie, (3) Overleving.

In februari vond een workshop plaats waarbij de meeste partijen die betrokken zijn bij weidevogels en weidevogelonderzoek aanwezig waren. De conclusie was dat eenieder achter de basisopzet van het meetnet staat en dat dit jaar gebruikt zal worden om de mogelijkheden voor samenwerking uit te werken.

jonge Scholekster (Gerrit Krotje)

Voor het volgen van de aantallen worden BMP-gegevens gebruikt en zoeken we samenwerking met de provinciale meetnetten (Groningen, Friesland, Overijssel, Gelderland, Noord- en Zuid-Holland, Noord-Brabant. In Drenthe en Zeeland vinden dit voorjaar verkennende studies plaats voor een weidevogelmeetnet). Informatie over de eerste poot van het meetnet is dus voorhanden.

Om inzicht te krijgen in de processen die een rol spelen bij de aantalsontwikkeling moet informatie over reproductie en overleving worden verzameld. In het geval van reproductie ligt samenwerking voor de hand tussen SOVON (Nestkaartenproject) en bijvoorbeeld organisaties die actief

zijn op het gebied van vrijwillige weidevogelbescherming. Dit geeft inzicht in het uitkomstsucces van nesten, maar nog niet in jongenoverleving. Dit laatste is erg moeilijk vast te stellen en zal uitgebouwd moeten worden (zie laatste paragraaf). Gegevens over overleving van volwassen vogels kunnen verkregen worden door aansluiting te zoeken bij ringonderzoek. Bijvoorbeeld het RAS (*Retrapping Adults for Survival*)-project van de Nederlandse Ringcentrale.

Aanvullend detailonderzoek kan ons helpen in een beter begrip van de achterliggende mechanismen en geeft ons informatie over het effect van bepaalde beheersmaatregelen op de aantalsontwikkeling. Een voorbeeld hiervan is het onderzoek naar het effect van weidevogelbescherming.

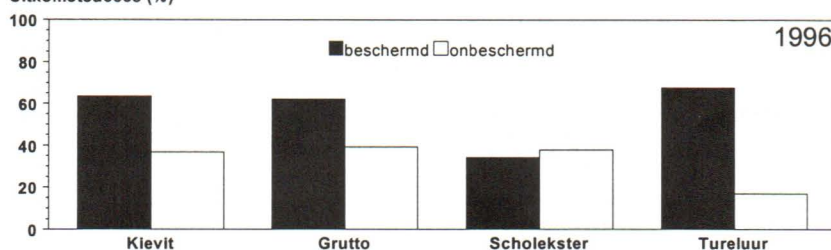
Evaluatie vrijwillige weidevogelbescherming

Sinds 1996 onderzoekt SOVON het effect van vrijwillige weidevogelbescherming door een vergelijking van het uitkomstsucces van nesten tussen gebieden met en zonder bescherming. In gebieden met bescherming zijn nesten gezocht door vrijwilligers en in gebieden zonder bescherming werd dit gedaan door veldmedewerkers van SOVON. Uitbreiding van de onderzoeksgebieden in 1997 met gebieden in Friesland heeft er toe geleid dat het aantal gevonden nesten sterk is toegenomen (tabel 1). Het uitkomstsucces van nesten is in gebieden met bescherming hoger dan in gebieden zonder bescherming (fig. 1). Zonder bescherming nemen de verliezen vooral toe door agrarische werkzaamheden en beweiding. Daarnaast waren de uitkomstverschillen in 1996 ook nog het gevolg van grotere predatieverliezen in gebieden zonder bescherming. In 1997 was dit niet het geval. Studies in het buitenland heb-

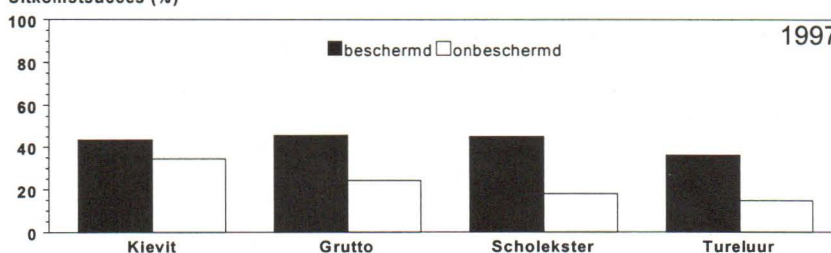
Tabel 1. Het aantal gevonden legsels van de talrijkste soorten in gebieden met en zonder vrijwillige weidevogelbescherming.

	Beschermd		Onbeschermd	
Oppervlak (ha)	1996	1997	1996	1997
Scholekster	50	77	55	92
Kievit	383	751	242	479
Grutto	191	199	89	134
Tureluur	25	26	8	34

Uitkomstsucces (%)

Uitkomstsucces (%)

Figuur 1. Het uitkomstsucces van vier weidevogelsoorten op grasland in 1996 en 1997 volgens de Mayfield-methode.

ben laten zien dat veel bezoeken aan een nest of bezoeken vroeg in het seizoen de kans op predatie kunnen doen toenemen. Soms leert een predator gebruik te maken van de markeringsstokken om nesten te vinden. Als dit ook het geval is binnen ons onderzoek, dan hadden de predatieverliezen in gebieden met bescherming hoger moeten zijn dan die in de gebieden zonder bescherming. In ons onderzoek zijn dus geen aanwijzingen gevonden voor een dergelijk verband. Wel zijn er bij de Kievit aanwijzingen gevonden dat de kans op predatie toeneemt bij een afnemende dichtheid. Gebieden zonder weidevogelbescherming hebben gemiddeld een lagere dichtheid en mogelijk zijn hierdoor de predatieverliezen in die gebieden iets groter.

Graslandgebruik families

Bescherming van weidevogeljongen is erg moeilijk doordat ze zo mobiel zijn. Er vindt dan ook nauwelijks bescherming plaats. Daarom zijn er vooralsnog geen redenen om aan te nemen dat de jongenoverleving verschilt tussen gebieden met en zonder bescherming. Voor het ontwikkelen van aanvullende beschermingsmaatregelen moet eerst vastgesteld worden wat voor soort percelen door de verschillende weidevogels met hun jongen geprefereerd worden. Dit is gedaan door families te tellen en de uitkomsten te relateren aan de perceeltypen waarop zij werden aangetroffen. De voorkeur is bepaald met de zogenaamde Jacobs index die rekening houdt met het totaal aantal aanwezige families en het oppervlak van de diverse perceeltypen (fig. 2). De index kan waarden aannemen tussen -1 (volledig genegeerd) en +1

(volledig geselecteerd). Families Grutto's hebben een duidelijke voorkeur voor percelen met lang gras, Tureluurs prefereren juist kort, onbeweid gras, Kieviten zoeken de percelen op met kort, liefst beweid gras en Scholeksters selecteren percelen met kort gras, maar dan vooral percelen die niet onlangs zijn beweide of gemaaid. Het graslandgebruik van de verschillende weidevogelfamilies is dus zeer divers. Een gevarieerd graslandbeheer zal daarom de jongenoverleving in zijn algemeenheid kunnen vergroten.

Productiviteit Grutto's

Om de gruttopopulatie in stand te houden moet er volgens berekeningen ongeveer 0,6 vliegvlug jong per paar per jaar geproduceerd worden. Door de kennis uit het onderzoek naar weidevogelbescherming over legselgrootte, partiële verliezen en uitkomstsucces met elkaar te combineren, kunnen we het aantal uitgekomen jongen per paar berekenen. In gebieden met weidevogelbescherming bedroeg dit in 1996 en 1997 respectievelijk 2,14 en 1,58. In gebieden zonder die bescherming bedroeg dit respectievelijk 1,30 en 0,80. Uitgaande van de beperkte gegevens die er zijn over kuikenoverleving in agrarische graslanden zou het aantal uitgekomen jongen per paar minimaal 1,82 moeten bedragen om de populatie in stand te houden. Dit wordt dus alleen in 1996 in gebieden met bescherming gehaald. Als in een gebied een gevarieerd graslandbeheer zou worden gehanteerd, waarbij een deel van de percelen later gemaaid wordt, dan zal de kuikenoverleving daar waarschijnlijk overeenkomen met die in reservaten. In dat geval moet er minimaal 1 jong

Medewerking aan het evaluatie-project wordt verleend door vrijwilligers van WBE-Hunsingo, WVB Roden, VWG Gorredijk, IVN Hellendoorn-Nijverdal, WVB Nijkerk, Stichting Vrienden van het Boerenland, WVB Zeewolde, WVB Lopik, WVB Eilandspolder, WVB Behoud Hekslootpolder, WVB Krimpenerwaard, WVB Haastrecht en Natuurvereniging Agrarisch Natuurbeheer Waterland. Veldmedewerkers in 1998 zijn Arjan Boele, Frank Engelen, Klaas Jager, André van Kleunen, Frank Majoor, Henk-Jan Ottens en Roland van der Vliet.

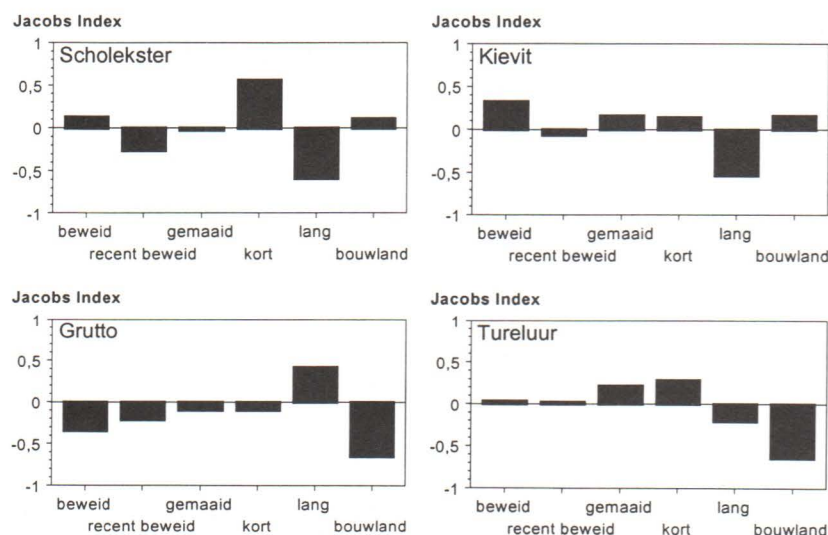

Scholekster (Gerrit Krotje)

per paar uitkomen en worden er in gebieden met bescherming voldoende vliegvlugge jongen geproduceerd om de populatie in stand te houden of zelfs te laten toenemen. Bij een dergelijk graslandbeheer wordt de effectiviteit van de vrijwillige weidevogelbescherming dus vergroot.

Vaststellen jongenoverleving

Jongenoverleving is moeilijk vast te stellen. Door tellingen van alarmende paren met jongen wordt her en der gepoogd hier toch enig inzicht in te krijgen, maar de zeggingskracht van dergelijke tellingen is niet duidelijk. Vandaar dat is besloten om twee onderzoeken in elkaar te schuiven, dat naar het graslandgebruik door families dat SOVON uitvoert en het IBN-DLO onderzoek met gezenderde Grutto's in gebieden met 'Ruime Jas'-beleid. In dezelfde gebieden worden nu een aantal gruttotellingen uitgevoerd en tegelijkertijd wordt in die gebieden de overleving van de jongen van individueel herkenbare (gezenderde) Grutto's gevolgd. De resultaten van beide methodes kunnen zodoende vergeleken worden. Uiteindelijk moet dit uitmonden in een protocol voor het uitvoeren van Gruttotellingen, met als doel vaststelling van de jongenoverleving. Door dit vervolgens als methode op te nemen in het Weidevogelmeetnet kan de effectiviteit van beheersmaatregelen gericht op verbetering van jongenoverleving worden gevolgd en indien nodig bijgestuurd om een optimale bescherming van weidevogels te realiseren.

Figuur 2. De voorkeur van families voor verschillende graslandtypen of bouwland van vier weidevogelsoorten volgens de Jacobs index.

Wolf Teunissen